ARCHIWUM
LEGIONÓW
i N. K. N.
Nr 594

A LENGYEL LÉGIÓK.

IRTA:
Dr. D. J.

KIADJA:
A LEGFŐBB LENGYEL NEMZETI BIZOTTSÁG.

Leg. 447

A LENGYEL LÉGIÓK.

IRTA:
DR. D. J.

KIADJA: □ □ □ □ □
A LEGFŐBB LENGYEL NEMZETI BIZOTTSÁG.

Valahányszor közülünk, Lengyelek közül valaki Magyarországra jött, hittel, bizodalommal tért vissza hazájába. Ismét erősnek, nagynak, hatalmasnak láttuk az egykoron ellenségei által szétdarabolt, elpusztitott Magyarországot, láttuk, hogy a magyar nemzet dicső jövendő felé halad. Mert benne a lélek nem halt el soha sem. És ekkor a mi szivünkben is feléledt a hit, a bizodalom, hogy talpra áll a mi szétszaggatott, bilincsbe vert nemzetünk is, mely, miként Ti, ezer esztendeje volt védő bástyája a nyugati kulturának. Az ellenség a száz éves rabság mellett sem birta kiölni belőlünk a lelket, tudtuk, hogy a mieink is kovácsolják a fegyvert az uj küzdelemre.

Azokról akarunk most Nektek egyet-mást elmondani, akik börtön és Szibéria dacára is a jövőbe vetett csüggedetlen hittel készülődtek az uj harcra. Örömmel, büszkeséggel szólunk róluk, a légionáriusokról, akik, — midőn az ellenség kevélyen hirdette világszerte, hogy már meghaltunk, — nem röpke szóval, hanem szuronnyal irták Európa szeme elé a régi jelszót:

NINCS MÉG VESZVE LENGYELORSZÁG!

A légiók keletkezése.

Az 1905-iki orosz forradalom, mely a forradalmárok kudarcával végződött, az orosz-lengyelországi lengyel pártok politikájában nagy változásokat idézett elő. Igy a leghatalmasabb, a „Nemzeti Demokrata Párt", mely a forradalomig orosz-ellenes irányzatu volt, szintén szakitott politikájával. A párt vezetősége arra a meggyőződésre jutott, hogy fegyverrel semmit sem vivhat ki a lengyelek számára, mert a forradalmárok sem voltak lengyelbarát érzelmüek, s a megegyezés politikájának terére lépett. És hogy 1908-ban Poroszországban a lengyel-ellenes politika is mindinkább elhatalmasodott, a „Nemzeti Demokrata Párt" a németeket tekintette a lengyel nemzet legnagyobb ellenségének és egészen az orosz-barát táborhoz csatlakozott.

A forradalom kudarca a lengyel szociálista pártnál egészen más következményekkel járt. A párt vezérei — első sorban *Pilsudski* József — arra a meggyőződésre jutottak, hogy a lengyel nemzet szabadsága csak nyilt háboruban vivható ki és hogy Oroszország csakis egy szomszédos hatalom segitségével győzhető le.

E meggyőződés jegyében mozgalmat inditottak, természetesen Oroszország határain kivül, mert hiszen a legmozgékonyabb elemek kivándoroltak az országból, ha ugyan börtönben vagy Szibériában nem sinylődtek. Igy indult meg Gácsországban a munka, amelynek célja a lengyel ifjuság katonai kiképzése volt az eljövendő háborura. Pilsudski megalapitotta az első „lövész-egyleteket" (Zwiazki strzeleckie) és munkáját az egyetemi ifjuság lelkesen támogatta. Az egyetemi szociálista (az ugynevezett „függetlenségi haladó") ifjuság a „Promien" cimü folyóiratban hirdette a lövész-egyletek eszméjét.

Ez alatt Orosz-lengyelországban a nemzeti demokraták ruszofll politikája teljességgel csődöt mondott. A legértékésebb elemek otthagyták a pártot. Az első lépést a nemzeti érzelmü

ifjuság tette meg: bojkottálta a varsói orosz egyetemet, felkereste a krakói, az ilyvói (lembergi) s más külföldi egyetemeket, „Zarzewie" cimü folyóiratában mint „függetlenségi ifjuság" orosz-ellenes programját hangoztatta és függetlenül a szociálistáktól hozzálátott katonai kiképeztetéséhez a külön e célra szervezett „Druzyny strzeleckie"-ben (Válogatott lövészek egyletei"). Az ifjuság példáját a nemzeti érzelmü munkások követték, s mint a „Nemzeti Munkások Szövetsége" kiléptek a pártból. Végül kilépett a pártból a parasztság („Nemzeti Paraszt-Szövetség") és az intelligencia nagy része is. A pártban csak a konzervativ és a megegyezést kereső elemek maradtak.

Az összes nemzeti és szociálista szervezetek titkos gyüléseken és titkos sajtóban lázas tevékenységet kezdtek. A „Nemzeti Munkások Szövetsége": *Kilinski*, a „Nemzeti Paraszt-Szövetség": *Polska*, a lengyel szociálisták: *Robotnik* cimü folyóiratukban agitáltak Oroszország ellen. Ezekhez járult az ifjuság két lapja: a *Zarzewie* és a *Promien*. A főcél volt Lengyelország lakosságát előkésziteni a jövendő háborura és megnyerni a lövészegyletek eszméje — a harc eszméje számára.

A dolog nem volt könnyü. Oroszország egész állami aparátusával dolgozott ellenük. Száz és száz orosz kém (a hirhedt „Ochrana") kutatott a veszedelmes emberek után. Ezer és ezer lengyel ifju jutott börtönbe vagy Szibériába. Akinél titkos folyóiratot találtak, egy évi fogházra itélték. A folyóiratok, kiáltványok becsempészését három évi börtönnel, terjesztését öt évi, esetleg életfogytig tartó szibériai számüzéssel büntették. A „Nemzeti Munkások Szövetségé"-be és más titkos pártba való tartozást négy—nyolc évi kényszermunkával sujtották, s ennek az elitéltetésnek „törvényes" következménye az életfogytig tartó szibériai számüzés volt.

De hasztalan volt minden rémuralom, hasztalan töltötték meg a börtönöket a lengyel nemzet szine-virágával, a nemzeti munka csak folyt tovább. Az intelligencia, a munkások, az egyetemi hallgatók, sőt a 15—16 éves gimnazisták is sorra is sorra beléptek a lövész egyesületekbe, még leányok is. Aki csak tehette, egy-két évre átjött Gácsországba, hogy katonai kiképzést nyerjen.

És a lövész egyesületekben lázas tevékenység folyt. Szervezetük katonai volt és aki azokba lépett, katonává lett. Először altiszti, majd tiszti iskolákat létesitettek. A tanárok tartalékos,

vagy volt magyar-osztrák tisztek voltak, de akadtak szép számmal olyanok is, akik az orosz hadseregben szolgáltak, (ezért ismerik a legionáriusok oly jól az oroszok taktikáját).

Akadtak azonban buzgó ifjak, akik soha sem voltak katonák, de ugy elsajátitották a katonai tudományokat, hogy most zászlóaljak élén állanak és a katonai körök elismerését is érdemelték ki. *Zymirski, Zegota, Norwid, Smigly, Grudzinski* — mind olyan férfiak, akiken egyenruha soha sem volt. Sőt maga a hires *Pilsudski* brigadéros sem volt katona. Mint fiatal egyetemi hallgatót az oroszok Szibériába deportálták, onnan azonban szerencsésen megmenekült és ettől a pillanattól fogva életét az Oroszország ellen való kiméletlen harcnak szentelte. Az 1905-iki forradalom után Gácsországban telepedett meg és szervezte a lövész egyesületeket.

Kik vettek részt ezekben az egyesületekben? Elsősorban az egyetemi ifjuság, a munkások és a kézmüvesek, de sok más rendü és rangu ember is, ifju és öreg egyaránt. Megható volt látni a szegény munkás embereket, akik minden szabad idejüket fegyvergyakorlattal töltötték, akik utolsó fillérjüket is odaadták, hogy csukaszürke formaruhához jussanak, amelyről annyit ábrándoztak — és megható volt látni az egyetemi hallgatókat, akik nehéz, kenyérkereső napi munkájuk végeztével pihenés és szórakozás helyett esténként a tiszti iskolában képezték magukat.

A nagy közönség eleinte nem vette komolyan ezt a készülődést. „Fiatalok szórakozása" — mondogatták, — „egy-két év mulva beleunnak és vége lesz!" Ámde mult az idő és a lövész-egyesületek mind jobban fejlődtek, virágzottak. És időközben a „Sokol"-tornaegyesületek is katonai szervezetekké formálódtak.

1913. októberében, amikor Ponyatovszki József herceg, a nagy szabadsághős halála századik évfordulóján nagy tüntető felvonulásokat rendeztek Krakóban, felvonultak az összes lövész-egyesületek is. A közönség lelkes ovációkkal fogadta e jövendőbeli szabadság-harcosokat, mert bennük Ponyatovszki méltó utódait látta, utódait annak a Ponyatovszkinak, aki e szavakkal halt meg a csatatéren: „Isten rám bizta a lengyelek becsületét, Istennek adom vissza!" A nemzeti becsületet védeni Oroszországgal szemben és küzdeni a szabad Lengyelországért: ez volt a célja a lövészeknek is.

A szervezkedés nagy anyagi áldozatokat kivánt. A katonai hatóságok például a lövőtereket átengedték, de fegyverekről már maguknak az egyesületnek kellett gondoskodniok. A gácsországi és orosz-lengyelországi függetlenségi pártok u. n. „Ideiglenes Bizottság"-ot (Komisya Tymczasowa) alakitottak, mely gyüjtést inditott a „Lengyel Hadi Kincs" (Polski Skarb Wojskowy) megteremtése céljából. És a pénz gyült nemcsak a három felé tagolt lengyel földről, hanem Amerikából is. És a külföld lengyelei is, a hol csak lehetett, lövész-egyesületeket alakitottak.

A lövészek két izben, az 1908/9-iki és az 1912/13-iki európai feszültség idején készülődtek a háborura. A háboru akkor elmaradt, s ezért 1914. juliusában, amikor Magyarország és Ausztria ultimátumot intézett Szerbiához, senki sem hitte, hogy háborura fordul a sor. Az egymást szédületes gyorsasággal követő események félig-meddig készületlenül találták a lövészeket is. Aggodalmak, nagy nehézségek merültek fel. Bátor, elszánt tettre volt szükség. És Pilsudski véghez is vitte. A lövészegyesületek a válogatott lövészek egyesületeivel fuzionáltak, és egy válogatott csapattal Pilsudski augusztus 6-án Krakótól északra átlépte az orosz határt. A csapat részint még a hadköteles koron innen levő ifjakból, részint Orosz-Lengyelországból menekült lengyelekből állott.

A lengyel társadalom minden aggodalma mellett is nagy lelkesedéssel fogadta Pilsudski elszánt lépését. És a lelkesedés még nagyobb arányokat öltött, mikor a reichsrati lengyel képviselők klubjának sikerült az összes gácsországi lengyel pártokat egy „Legfőbb Nemzeti Bizottság"-ba (Naczelny Komitet Narodowy = N. K. N.) tömöriteni az „Oroszország elleni kiméletlen harc" jelszava alatt.

Eleinte *Leo* Gyula dr. titkos tanácsos, a lengyel klub elnöke állott a Legfőbb Nemzeti Bizottság élén, most pedig *Jaworski* Lipót László lovag krakói egyetemi tanár, reichsrati és tartománygyülési képviselő az elnöke.

A Bizottság négy osztályra oszlik: elnöki, pénzügyi, szervezeti és katonai osztályra. A katonai osztály élén *Sikorski* László alezredes áll. A szervezeti osztály minden járásba katonai biztost küldött ki, akinek feladatává a toborozást és a pénzgyüjtést tette.

A Legfőbb Nemzeti Bizottság első törekvése az volt, hogy a szabad lövész-csapatokat rendes katonai csapatokká szervezze

és számukra a kombattánsok jogait biztositsa, mert az oroszok azzal fenyegetődztek, hogy minden elfogott lövészt, mint aféle szabad lövészt felakasztanak. A magyar-osztrák katonai körök szivesen vették a lengyel csapatok közremüködését, s az ő támogatásukkal szervezte a Bizottság a „Lengyel Légiókat", amelyekbe elsősorban a szabad lövész-csapatokat kebelezte. A légionáriusok katonai esküt tettek. Királyi rendelettel biztositották számukra a kombattánsok jogait, és élükre egy közös hadseregbeli tábornokot, lovag *Baczynski* vezérőrnagyot állitották.

A Legfőbb Nemzeti Bizottság egyuttal kiáltványt intézett a nemzethez, melyben „együttes, egyöntetü erőkifejtésre" szólitotta fel a lengyeleket, és arra, hogy lépjenek be a légiókba.

A légionáriusoknak most már csak fegyverre és formaruhára volt szükségük. Fegyvert a hadvezetőségtől kaptak, de minden egyébről a Legfőbb Nemzeti Bizottságnak kellett gondoskodnia, mert hiszen a hadvezetőség csak teljesen fölszerelt csapatokat vehetett át. És ekkor megmutatta a lengyel társadalom, hogy milyen áldozatokra képes. A városok nagy összegeket szavaztak meg, Ilyvó 1,500,000 K-t, Krakó 1,000,000 K-t, Tarnów 100,000 K-t stb., de magánosok még többet adakoztak, volt, aki 50,000, aki 25,000 K-t adott. Legtöbbet a szegény munkásemberek és a parasztok adtak, mert odaadták utolsó megtakaritott fillérjeiket, „csakhogy a légiókat az oroszok ellen vonulni lássák".

A toborzás gyorsan haladt. A gácsországiak közül már csak a tizenhét-husz éves ifjak jelentkezhettek, de annál többen jöttek az orosz uralom alatt álló Lengyelországból. A svájci, németországi, belga lövész-egyletek is szép számmal sorakoztak a zászló alá. Sőt kerülő utakon még Amerikából is jött néhány száz. Pár hét alatt két teljes ezred állott fegyverben, s nem számitva a Pilsudski vezényelte I-ső ezredet, mely a lövész-csapatokból alakult. E mellett megindult a IV-ik ezred, valamint a lovasság és a tüzérség szervezése is.

Ünnepies pillanat volt, amikor szeptember 4-én a krakói Blonián a legionáriusok ezrei fölesküdtek a legfőbb hadurnak.

Mindenütt, ahol a légiók megfordultak és harcoltak, Gácsországban és Orosz-lengyelországban, sőt Magyarországon is, önkéntesek csatlakoztak hozzájuk. Bécsből osztrákok is jöttek a lengyelekkel. Számuk folytonosan nő. Ezidőszerint 17 zászóaljuk, 6 svadronjuk, 5 ütegők van, továbbá technikai, egészségügyi csapatjuk és trénjük.

A légiók Lengyelországban.

Pilsudski csapatai, melyek augusztus 6-án átlépték a határt, gyorsan nyomultak előre. Az orosz csapatok mindenütt elfutottak előlük, ugy, hogy 110 kilométeres menetelés után, minden ellentállás nélkül augusztus 12-én bevonultak Kielcére. Délutáni két óra körül volt az idő, mikor a három lövész-század bemasirozott a városba. A lakosság nagy lelkesedéssel fogadta őket. A bátor fiuk tüstént megszállották a kórmányzósági palotát és a pályaudvart, a börtönökből pedig kieresztették a politikai foglyokat. Ámde már négy órakor jelentették az előőrsök, hogy nagyobb orosz csapat közeledik. Csakhamar gépfegyveres páncélos autó jelent meg a pályaudvar előtt, melyet azonban a lövészek rövid harc után ártalmatlanná tettek. Pilsudski csekély számu lovasával kizavarta a városból a kozák előcsapatot, de észrevéve, hogy észak felől nagyobb orosz sereg közeledik, visszavonult Kielcéről a szomszédos Czarnówekre, a honnét könnyebb volt a védekezés, s a hol az éjszakát is töltötték.

Másnap reggel megkezdődött a harc. A lövészek, akiket csak a Deutschmeisterek kerékpáros osztálya támogatott, a tulerővel szemben nem tarthatták magukat, (az oroszoknak tüzérségük is volt) s lassan egész a Nidáig vonultak vissza. Felrobbantották a folyó összes hidjait, és a jobbpartot szállották meg. Augusztus 14-én az oroszok folytatták a támadást. Ifju lövészeink keményen állták a tüzet, mikor pedig egy magyar-osztrák üteg segitségükre jött, olyan heves támadásba mentek át, hogy hogy az ellenség jobbnak látta visszavonulni. És 15-én, hogy egy közös hadseregbeli lovas hadosztály jelent meg Kielcénél, az oroszok kiüritették a várost és a környékét is egészen a Kamienna folyóig.

Ez a csata, amelynek középpontja Brzegi helység volt, mentette meg Jedrzejów városát is, ahol a lövészeket lelkesen fogadták, és ahová az orosz parancsnok „büntető expediciót" menesztett azzal a szigoru parancscsal, hogy a várost a földig le kell rombolni „minden áron". Ez a parancs csak amolyan jámbor óhajtás maradt a Brzegi mellett vivott csata következtében. A lövészek ujra bevonultak Kielcére a lakosság örömrivalgása közepette. És itt tudták meg, hogy az orosz tisztek, akik előzően csak per „banda" beszéltek róluk, most, e csata után a legnagyobb elismerés hangján szóltak vitézségükről és Pilsudski tehetségéről.

Kielcén három hétig maradtak, és ezt az időt kiaknázták politikailag is, katonailag is. Politikailag, mert az egész megszállott területen lengyel közigazgatást rendeztek be, és katonailag, mert itt szervezték a lovasságot. *Prazmowski*, a ki *Belina* álnév alatt harcol, néhány nap alatt két svadront alakitott, természetesen a kozákoktól zsákmányolt lovak felhasználásával.

Kielcén értesültek arról, hogy a Legfőbb Nemzeti Bizottság légiókat szervez, és Pilsudski lövész-csapatait a légiók I-ső ezrede gyanánt kebelezte be Pilsudski ezredes parancsnoksága alatt. Mindjárt az első napokban annyian jelentkeztek, hogy a létszáma hat zászlóaljra rugott.

A három hét elteltével az ezred észak felé nyomult előre, és Belina ulánusai már Radom körül portyáztak. Hanem, hogy a második ilyvói csata után általános visszavonulás következett, Pilsudskinak is vissza kellett vonulnia ezredével. Szeptember 9-én jött a parancs, és 10-én vonult ki az ezred Kielcéről Sosukowski alezredes vezetése alatt. Maga Pilsudski a hátvéddel visszamaradt, és csak a trén elvonulása után hagyta el a várost, a szép Kielcét, nehéz szivvel bár, de nem csüggedve.

Az ezred gyors meneteléssel Morawicán, Chmielniken, Stopnicán át Szczucinra vonult, és a derék fiuk ezt a roppant fáradságos utat vidáman, nótázva tették meg. A német csapatok, amelyek velük masiroztak, ámulva nézték őket. Ezért a meneteléséért hadsereg-napiparancsban kaptak dicséretet.

Szczucinban az ócska Werndl-puskával felszerelt zászlóaljak Mannlichert kaptak.

Szeptember 16-án azt a parancsot kapta az ezred, hogy a Visztulának a Dunajec torkolatától Strojców községig terjedő

szakaszát fedezze. És Pilsudski teljes tizennégy napon át tartotta a Visztula partját, néha husz kilométernyire is nyomult előre, és ugy taktikázott, hogy az ellenség azt hitte, nagy haderő áll az ezred mögött. Az oroszok abba is hagyták az offenzivát.

Nap nap mellett kisebb ütközeteket vivtak, amelyek az oroszok számbeli tulereje mellett is győzedelmesen végződtek. Különösen Nowy-Korczyn elfoglalása és a czarkowai ütközet emelkedik ki ezek közül.

Nowy-Korczynról az oroszokat a szó szoros értelmében öt ember zavarta el. *Orlicz* ulánus-hadnagy négy emberével mezitelenül átuszta a Visztulát, (éppen csak a fegyvert vitték magukkal) és az éppen fehérnemüit mosogató kozákokat oly hirtelenül támadta meg, hogy nagy részük elszaladt. Az éjszaka folyamán aztán nagyobb légióbeli csapat vonulhatott be Nowy-Korczynba minden akadály nélkül.

Egyáltalában a Szczucin körül vivott harcokban különösen a Belina-ulánusok tüntették ki magukat hallatlan vakmerőségükkel. Megesett, hogy egy előőrsi szolgálatra kiküldött ulánusszakaszt három szotnya kozák fogott körül, a vakmerő fiuk karddal nyitottak utat maguknak, egy Lorenc nevü ulánus azonban mégis benn rekedt a gyürüben. Mind a mellett nem adta meg magát. Pisztolyával egymásután öt muszkát teritett le, a hatodik golyóval pedig főbe lőtte magát.

Kemény ütközetet vivtak Czarkowánál, amelynek kastélya arról nevezetes, hogy a hős Kosciuszko több napig lakott benne. Két orosz svadron gépfegyverekkel és ágyukkal támogatva megtámadta *Mlot* harminc főből álló szakaszát. A légionáriusok már-már visszavonultak, amikor az alig tizenkilenc éves *Grubinski* a *„Jeszcze Polska nie zginela“* (Nincs még veszve Lengyelország) kezdetü dalba fogva, ellentállásra buzditotta társait. Még a sebesültek is harcoltak. Az oroszok támadását visszaverték, s mikor este felé segitség érkezett, az oroszok teljesen visszavonultak, noha még mindig tulerőben voltak. Grubinski nyolcadmagával hősi halált halt.

A második magyar-osztrák offenziva idején Pilsudski ezredével Radom-felé nyomult előre. (Ekkor a légiónak már két ütege is volt.) Radomnál az ezred kétfelé vált. Négy zászlóalj Pilsudski vezetése alatt Demblin (Ivángorod)-felé vette utját, két zászlóalj pedig, a II-ik és a IV-ik, Radomon keresztül

Varsónak tartott. A II-ik zászlóalj a huszonnyolc éves *Norwid* őrnagy vezetésével el is jutott Varsó alá, ámde ekkor már elrendelték volt a visszavonulást és a légió egész Kaliszig volt kénytelen visszahuzódni, ahonnan aztán Krakóba tért. Noha a visszavonulás roppant fáradalmakkal járt, (megesett, hogy 60 kilométert is tettek meg naponta a lovassággal haladva), mégis teljes rendben értek Krakóba. A IV-ik zászlóalj *Wyrwa* vezetésével csak a Pilicán tul levő Niedabyl faluig jutott és két győzedelmes ütközet után a már visszavonuló németekkel együtt szintén visszavonulni volt kénytelen.

Ez alatt Pilsudski eljutott Demblin (Ivángorod) alá. Október 22-én, amikor pozicióit elfoglalta, a csata már folyt. Tüstént offenzivába lépett. A III-ik zászlóalj a *Smigly* álnéven harcoló *Rydz* vezetése alatt kétszer intézett szuronyrohamot az orosz hadállások ellen és sikerült is neki a tulerőben levő ellenséget legyürni és számos foglyot ejteni.

Október 23-án a zászlóaljak egész nap a tüzvonal mögött maradtak, de estére aztán a magyar-osztrák tüzérségtől támogatva megrohanták az oroszok pozicióit és be is vették. Ez alkalommal különösen a *Zymirski* vezette I-ső zászlóalj tünt ki. E támadásnál a tisztek az első sorban küzdöttek s ezért sebesültek meg annyian, köztük *Zymirski* őrnagy, a legjobb tisztek egyike és helyettese, *Grudzinski.*

A következő napon a III-ik zászlóalj támadott és *Smigly* (Rydz) oly bravurosan vezette embereit, hogy a hadosztály-parancsnok napiparancsban megdicsérte.

Legkeményebb napjuk október 26-ika volt, mert hadállásukat az oroszok nehéz mozsarakkal lőtték. Ebben a tüzesőben Pilsudskit is érték shrapnellszilánkok és csak a véletlennek köszönhető, hogy nem sebesitették meg. Az explózió a földhöz vágta ugyan, de ő, mintha misem történt volna, tovább vezérelte csapatait. A hat napig tartó véres csatában a veszteség elenyésző volt.

Október végén, amikor a szövetséges hadseregnek uj csoportositását rendelték el, Pilsudski ezrede is visszavonult Demblin (Ivángorod) alól Dankl seregével. A légionáriusok a hátvédet alkották és mintaszerü rendben értek egész Zawadowig. Itt elsáncolták magukat a nyert parancs folytán, de a csatában, mely november elején Kielce körül folyt, nem vettek részt. Egyesülve a IV-ik zászlóaljjal, az egész sereggel Wolbromba huzódtak s itt kezdték meg hires felderitő szolgálatukat.

November 9-éről 10-ére virradó éjjelen Pilsudski három zászlóaljjal (I. III. V.) Ulina Mala faluba hatolt, oly nesztelenül, hogy a Krakó-felé igyekező orosz hadtestek észre sem vették. A környékbeli helységeket már mind ellepték az oroszok, egyedül Ulina Mala volt még üres. Csakhamar azonban megtudták ottlétüket és a mintegy 12 kilóméternyire táborozó 60.000 orosz körülzárta a falut. És Pilsudski az éj leple alatt oly ügyesen vezette ki zászlóaljait a kelepcéből, hogy egyetlen embert sem vesztett. A vakmerő vállalkozás nagy eredménnyel járt. Nemcsak elfogta az összes orosz előőrsöket, hanem megállapitotta az oroszok számát, menetirányát, célját. Ezért a hadsereg főparancsnoka, Frigyes kir. herceg, november 15-én a lengyel légiók brigadérosává nevezte ki Pilsudskit. Megjegyzendő, hogy ezrede időközben dandárrá növekedett, most már 8 zászlóaljból állott, melyhez 2 üteget és 1 svadront is osztottak.

Mikor Pilsudski a három zászlóaljjal Ulina körül a felderitő szolgálatot végezte a IV-ik és VI-ik zászlóalj *Wyrwa* és *Fleszar* vezetésével két üteggel együtt Krzywoplotinál (Wolbrom mellett) foglalt állást. November 16-án az orosz tüzérség harcot kezdett és szórta a tüzet az egész magyar-osztrák frontra. Délután a légionáriusok támadásba mentek át s ezt sikeresen folytatták 18-án is. Ekkor a VI. zászlóalj tulságosan előrenyomult és nagy veszedelembe jutott. Két orosz ezred összpontositotta rá tüzét, visszavonulásra pedig még csak gondolni sem lehetett, mert maga a visszavonulási vonal is erőz tüz alatt állott. Ekkor a légió tüzérségének parancsnoka, *Brzora* kapitány rászánta magát, hogy feláldozza a két üteget, csak hogy a zászlóaljat megmentse. Az egyiket dombon, a másikat a nyilt mezőn állittatta fel, s noha csak régi, kis kaliberü, kis távolságra hordó hegyi ágyukkal dolgozhatott, oly gyilkos tüzet zuditott az oroszokra, hogy azok kénytelenek voltak felhagyni a lövöldözéssel és Feszár zászlóalja rendben visszahuzódhatott. Másnap az elfogott oroszok érdekes dolgokat beszéltek el. Brzora tüzelése oly hatásos volt, hogy a tisztek sorra elfutottak és volt egy század, amelyből mindössze három ember menekült ép bőrrel. A krzywoploti ütközet a légiók történetének legszebb lapjai közé tartozik annál is inkább, mert mindössze két zászlóalj vett részt a küzdelemben, nagyobbára Orosz-lengyelországból való ujoncok, akiknek ez volt a tüzkeresztségük. Sokan elestek és abban a földben alusszák örök álmukat, amelynek

felszabaditásáért fogtak fegyvert. Köztük Paderewski Szaniszló, a világhirü zongoramüvész öccse is, és Nedynski Jenő, akit abban a pillanatban ért a gyilkos golyó, mikor „Jeszcze jeden mazur dzisiaj . . ." (Még egy mazurkát máma . . .) kezdetü ősrégi nótába kezdett.

Pilsudski Krakóban gyüjtötte összsze csapait és Suchára vonult egy kis pihenőre. De nem sokáig pihenhetett, mert már november végén Limanowo-felé rendelték.

Az emlékezetes limanowai csatában a légionáriusok fényes tanuságot tettek katonai értékükről.

A parasztok, birtokosok, zsidók — mindenki támogatta őket. Egyik ezrednek sem voltak oly biztos értesülései, mint a légióknak. A hegyvidéki parasztok (górálok) életük kockáztatásával kikémlelték az oroszok hadállásait és minden mozdulatukról pontos, megbizható jelentést hoztak. A leányok enni-inni valót hordtak a rajvonalba, ami végre is nem volt csuda, mert hiszen testvéreik, fiak harcoltak ott a zsarnokság ellen.

Csupán egyetlen epizódot jegyzek fel. Marcinkowice alatt megsebesült egy légionárius. Egy parasztember bevitte házába és ott ápolta. Másnap kozákok értek a faluba és épp abban a házban kérdezősködtek, vannak-e itt osztrákok. „Van egy" — felelte nyugodtan a parasztember, — „de kolerás szegény!" A muszkák ész nélkül odébb álltak.

Első összecsapásuk Chyzówka faluban volt, ahol egy orosz ulánus svadrondt fogtak el a vezérkarral együtt. Chyzówkáról Jurkówba vonult az ezred és Jurkówról a III-ik zászlóalj *Slaw* vezetésével Stopnice Królewskién át Limanówára, kikergette az orosz előörsöket és elfoglalta a várost. Két nap mulva az oroszok nagy tulerővel és tüzérségtől is támogatva megtámadták Limanowát s a zászlóalj, melynek még gépfegyvere sem volt, egy egész napi véres harc után Lososina helységbe huzodott vissza, ahol erősitést kapott. És hogy az I-ső zászlóalj Tymbarkot az ellenségtől megtisztitotta, az egész ezred előre nyomult.

December 5-én a négy zászlóalj Mareinkowicéig jutott és itt kezdődtek a legvéresebb csaták.

A hadsereg főparancsnoksága éjjeli támadást tervezett Nowy Sacz (Uj Szandec) ellen és Pilsudskinak kellett elsőnek támadni. Éjszaka Belina ulánusai átkeltek a Dunajecen és két doni kozák-szotnyát vertek szét. A foglyoktól megtudták, hogy

két orosz hadtest tart Nowy Sacz-felé s így a város megtámadása egyelőre lehetetlennek látszott.

Éjszaka a légionáriusok a Dabrowáról Nowy Saczra vivő uton orosz trént véltek észrevenni, melyet Brzora tüzérsége rögtön lőni kezdett. Mikor aztán Belina ulánusai hajnalban ismét átkeltek a Dunajecen, kisült, hogy nem trén csapattal, hanem egy egész hadtesttel állanak szemben. A gyilkos tüz ellenére is az ulánusok csak akkor vonultak vissza, amikor a közeli orosz ágyuüteg valamennyi emberét leteritették.

Az oroszok látva, hogy mindössze néhány ezer emberrel állnak szemben, megtámadták a légionáriusokat. A helyzet a legsulyosabb volt a Marcinkowice-Rodzistow vonalon, ahol a III-ik zászlóalj harcolt. A támogatására küldött I-ső zászlóaljbeli század a leggyilkosabb tüzbe került, s parancsnoka *Milkó* százados is hősi halált halt. Pilsudski négy óra hosszat harcolt egy orosz hadtesttel, majd visszahuzódott Pisarzowiere, onnan aztán a következő napokban előre nyomult és részt véve a limanowai döntő csatában, a magyar-osztrák sereggel Nowy Saczra hatolt.

A limanowai csata után Pilsudski légiójával Nowy Saczon pihenőt tartott. A lakósság nagy lelkesedéssel fogadta a bevonuló hadsereget, de különösen „a lengyel honvédeket", a légionáriusokat és Belina ulánusait.

A Karácsony szent ünnepét azonban már nem tölthették a vendéglátó városkában, mert a hadvezetőség Zakliczynre rendelte őket. Nehéz szivvel vettek bucsut a várostól, s a város tőlük. A leányok virággal diszitették fel az ifju harcosokat a lakósság könnyezett, mikor a „Hej, lövészek . . ." induló hangjai mellett tovavonultak . . .

December 22-én már ismét tüzben voltak, mely egész 26-áig tartott. Ekkor semmisitették meg a benderi gyalogezredet, mire az orosz hadvezetőség legkülömb csapatait, a szibériai lövészeket küldte ellenük. Ezt a csatát *Sosukowski* alezredes ujévi napiparancsa örökitette meg a leghivebben eképpen:

„Katonák!

A csata, melyet 1914. évi december 22-én kezdtetek Lowczówka és Moszna Szlachecka magaslatain, a legnagyobb volt mindama csaták között, amelyekben idáig a Légiók I-ső ezrede részt vett. Kitünő orosz gyalogsági divizióval akadt dolgotok, melyet különlegesen ennek a frontnak az áttörésére rendeltek ki. A sikerben bizó ellenséggel volt dolgotok.

Soraink fölkerekedtek a harcba. Elsőnek régi gárdánk, Smigly őrnagy osztagjai mentek a tüzbe, feltartózhatatlan rohamban törtetve előre. Részleteiben e rohamot ügyesen és derekasan Herwin és Bukacki parancsnokok vezették, az első kitartással nyomult előre az ellenség erős tüzelése közepette, a másik ügyesen átkarolta az ellenfelet, elfoglalt három drótsövénnyel megerősitett árkot, és sok foglyot ejtett.

Este már ti voltatok urai a pozicióknak, amelyeken még néhány órával az előtt az ellenség triumfált.

A parancsnokok felelősséggel teljes készsége, a közvitézek nemes bátorsága, s mind emezek, mind amazok vitézsége nem engedte, hogy feladatunk puszta teljesitésével beérjük. Az I-ső ezred portyázói folytatva az üldözést, az ellenség megszállta területre hatoltak. Itt a 8 emberből álló járőr Swiderski altiszt vezetésével elfogta a benderi gyalogezrednek csaknem egész törzskarát, nevezetesen 1 alezredest, 2 századost, 2 főhadnagyot, 2 hadnagyot, valamint további számos foglyot.

A küzdelem második napja, december 23-ika, frontunk kifejlődésével telt el, miközben imitt-amott mind hevesebb összeütközések történtek.

Mialatt a jobbszárny Rylski zászlóaljával keményen előre nyomult, a balszárny Olszyn, Grudzinski, Piskor osztagjaival visszaverte az ellenség rohamait, sulyos veszteségeket okozva neki.

A szakadatlan küzdelem második napján elfogyott municiónk és élelmünk. Az elsőt részben az ellenségtől zsákmányolt fegyverekkel pótoltuk. Az élelmet pedig a győzelem után való leküzdhetetlen vágy kellett, hogy pótolja.

December 24-ike erőkifejtése dolgában nem maradt vissza az előző napok mellett. A harcvonalak 30—40 lépésnyire voltak egymástól. Hasztalan tombolt az ellenséges tüzérség ágyutüze, frontunk állta a tüzet, belevonva a küzdelembe az összes tartalékokat. Az ellenséges harcvonalat ujabb és ujabb pihent osztagok erősitették.

Katonák! E napon tanusitott szivósságtokkal, keménységtekkel és vitézségtekkel méltókká lettetek azokhoz, akiknek dicsősége ragyog fegyvereitek előtt. Bizonyságát adtátok annak, hogy nincs az az erőmegfeszités, nincs az az áldozat, amelyet ne hoznátok, amikor az ellenség megtörni akar benneteket, ti pedig győzni akartok.

Az ellenség megtudta, mit jelent az, áttörni akarni a lengyel frontot, midőn rohamot intézett hadállásunk centruma ellen, mert Bojarski parancsnok derekas kontrarohamával visszaveretve, rendetlenül visszavonult, néhány tucat foglyot hagyva hátra.

Az esti parancs visszavonta vonalunkat állásaiból, hogy egy órára rá ismét odaszólítsa. És ti visszatértetek, és szuronnyal vetettétek ki imitt-amott az ellenséget régi állásaitokból.

Visszaverve 16 muszka rohamot, eltávoztunk, hátrahagyva 100 elesettet, az ellenfél nem kevesebb, mint 4000 sebesültet és halottat vesztett a lowczówkai harcokban. Eltávoztunk, magunkkal vive 600 foglyot, köztük 18 tisztet.

Katonák! A lowczówkai csatában olyan vitézségről tettetek tanubizonyságot, mely tisztelettel hatja át a hadsereget irántatok, s melyért az ellenség a halottak és sebesültek halmaival kénytelen fizetni. A ti hadi ténykedéstek életre keltik a lengyel fegyverek régi tradicióit. A lengyel harcok és fáradalmak ez ősrégi és örökké élő dicsőssége nevében a mai parancs beigtatja a Lengyelországért elesett hősök kimerithetetlen névsorába *Kuba-Bojarski*, az I-ső zászlóalj parancsnokának, *Slomka*, az I-ső zászlóalj parancsnok-helyettesének, *Nielski*, az I-ső zászlóalj 2-ik százada századosának, *Zagórski*, a II-ik zászlóalj parancsnokának, *Król-Kaszubski* szakaszparancsnok, *Kedzierski*, valamint mind ama vitézek nevét, akiknek emlékét örökké fogja őrizni a Haza.

A parancsnokság nevében Isten hozzádot mondva a sebesülteknek és kivánva, hogy mihamarább térjenek vissza, köszöntelek benneteket, katonák, a csatatéren elesett I-ső ezredbeli közvitéz, *Lubon* szavaival:

Éljen Lengyelország! Légionáriusok előre!"

A lowczówkai csata a legvéresebb csaták egyike volt, amelyekben Pilsudski dandára részt vett. Az oroszok annál hevesebben támadtak, mert tudták, hogy a „lázadók" állnak szemben velük. És miként parancsnokságunk megállapitotta, még a dum-dum lövedékek használatától sem riadtak vissza. Igy *Manasterski* főhadnagy is dum-dum golyó ütötte sebébe halt bele Budapesten.

Legfájdalmasabb vesztesége volt a légiónak *Bojarski* (Kuba) őrnagy eleste, aki Zymirski után vette át az I-ső zászlóalj parancsnokságát, és egyike volt a legjobb tiszteknek.

Az elesett hősök sorában ott volt *Urzupis* Jenő tiszt, továbbá *Wysznacki* János és *Kamienski* Kázmér altisztek, akik a lövész-egyletek szervezése körül vezető szerepet vittek. Legmeghatóbb volt Kamienski halála, aki Lubon néven szolgált, Mikor látta, hogy a sebéből előtörő vért nem birja elállitani, ereje végső megfeszitésével az ellenségnek rontott és kiáltotta: „Éljen Lengyelország! Előre légionáriusok!" És ekkor furódott fejébe egy másik golyó.

A légionáriusok hősiességükkel a legnagyobb elismerést aratták. A hadosztály-parancsnok a csata után kiadott parancsában a légió parancsnokának, tisztjeinek és legénységének rendkivüli hősies magatartásáért. amellyel a cs. és kir. hadsereget támogatták, „a legmagasabb szolgálat nevében legmélyebb elismerését és köszönetét" nyilvánitotta. Ljubicic hadtestparancsnok kereken ajánlotta, hogy a légió térjen pihenésre, mert rászolgált, és 149-et kitüntetésre terjesztett fel. Hasonlóképpen elismerését fejezte ki Ferdinánd kir. herceg, a IV-ik hadsereg parancsnoka is.

A légió Magyarországon.

Két nemzet van egyesülve bennük,
S mily két nemzet! Lengyel és magyar!
Van-e sors, mely hatalmasabb, mint
E két nemzet, ha egy célt akar?

Petőfi.

Október első napjaiban jött Magyarországra a II-ik és III-ik ezred, valamint a II-ik, III-ik ulánus-svadron és az I-ső, II-ik és III-ik hegyi üteg.

És azon a földön, amelyhez a lengyelséget ezer éves barátság füzi, a véráztatta magyar földön mint a förgeteg, ugy csaptak a légionáriusok az ellenségre. *„Polak, wegier dwa bratanki . . .“*

Meg kell jegyeznünk, hogy mig Pilsudski csapatai jól kiképzett és a harc tüzében megedzett katonákból álltak, addig a Magyarországra jött légiókban nagyobbára igen fiatal s alig kiképzett elemek voltak. Vezérük *Durski* altábornagy volt. A II-ik ezredet *Zielinski* ezredes, a III-ikat *Haller* őrnagy vezette, a vezérkari főnök tisztét pedig *Zagórski* kapitány látta el.

Eleinte tengernyi nehézséggel kellett megküzdeniök. Alig hogy a vonatból kiszálltak, máris az ellenséggel kerültek szembe, aztán nem ismerték a terepet, térképük csak a tiszteknek volt, a magyar lakosság elmenekült az oroszok elől, csak a rutének maradtak vissza, akik, akárcsak Gácsországban, éppenséggel nem rokonszenveznek a lengyelekkel. És mind e nehézségek mellett is egy hétbe sem telt, hogy a Kracsfalvától Visóvölgyig terjedő országrészt megtisztitsák az oroszoktól.

Persze ez csak óriás menetelések mellett volt lehetséges. Igy például egy zászlóalj, mely Taracközből indult el, két nap

mulva már Mármarosszigeten volt, s harmadnapra egész Visóvölgyig hatolt. A kozákok megfutottak előlük.

A légionáriusok voltak mindig az elsők. Ők foglalták el Mármarosszigetet, Bocskót, Visóvölgyet.

Hanem voltak ugyancsak kemény napjaik is. Egy alkalommal a II-ik ezred nem bint az ellenséggel, s már-már ingadozott. Ekkor Zielinski ezredes rájuk szólt: „Lengyelek vagytok! A lengyelek soha sem hátrálnak! Előre!“ — és ez a buzditás elég volt arra, hogy kiverjék az oroszokat pozíciójukból.

A legnagyobb örömmel az a meleg fogadtatás töltötte el őket, amelyben a magyar közönség részesitette, mely régi barátok és szabaditók gyanánt üdvözölte a légionáriusokat. Léptennyomon érezték, hogy a testvér-nemzet körében vannak.

Az offenziva győzelmesen haladt előre. Királymező táján összpontositva, átkeltek a nehéz Pantyr-szoroson, ahol uj utat is épitettek, a „Légiók utjá“-t, s a Rafajlowa mellett vivott ütközet után bevonultak Gácsországba. Az oroszok október 24-én Pasieczna, Pinów és Nadwórna mellett ellentállni próbálkoztak, de mind a három esetben eredménytelenül, s a légionáriusok 25-én bevonultak Nadwórnába. Közben az oroszok erősitéseket kaptak, még tüzérségben is. Mind a mellett a légió parancsnoka összevonta csapatait, és Molotkównál csatába bocsátkozott. A harc október 29-én hajnalban kezdődött és késő estig tartott. A légionáriusok hősiesen küzdöttek, és már azt hitték, győztek, mert Zielinski ezredes áttörte az ellenség centrumát. Ámde az orosz szárnyak ujabb erősitéseket kaptak, ugy, hogy a légionáriusok kénytelenek voltak visszahuzódni, hogy elkerüljék a bekeritést.

A molotkowi csata tüzpróbája volt a légionáriusoknak. Itt edződtek kemény harcosokká az ujoncok, hogy aztán hónapokon át távoltartsák az ellenséget Magyarországtól. Mind a gyalogság, mind a lovasság hősiesen küzdött. Különösen *Wasowicz* kapitány svadronja tüntette ki magát. Zielinski ezredes, Zagórski vezérkari főnök és Roja zászlóaljparancsnok a legnagyobb tüzben vezették rohamra katonáikat. A légió vesztesége 120 halott — köztük *Kunicki*, a tábori csendőrség parancsnoka, — és 400 sebesült volt. Az oroszok mintegy 3000 embert vesztettek. A légiónáriusok oly rendben vonultak vissza Nadwórna alól, hogy egyetlen trénszekér sem jutott az ellenség kezébe.

A II-ik ezred Zielonára vonult pihenni, a III-ik ezred pedig nemcsak védte Zielonát elsáncolt állásából, hanem kirohanásokat is intézett egész Psiecznáig. November 9-én az oroszok megkisérlették Zielona elfoglalását, de 200 emberükbe került a vállalkozás. A légionáriusok itt huzamosabb időre berendezkedtek. Kórházaik Magyarországon voltak, Gácsországban pedig fotyt a guerilla-harc. Hol az egyik ezred harcolt hol a másik. Az oroszok nem birtak előre jutni.

November végén a légió néhány zászlóalja parancsot kapott Pokucie (kosowi járás és vidéke) megtisztitására. A Czarnahora hegyláncon át kellett vonulniok roppant fáradtsággal; megesett, hogy 42 kilométernyi utat tettek egy nap alatt; igy jutottak el Rajfalowától Worochlán át Zabieig, ahonnan a II-ik ezred I-ső zászlóalja a litván *Zegota-Januszajtis* őrnagy vezetése alatt Jaworowón át Sokolówkáig vonult. Minthogy a légió feladata ebben a szakaszban csak defenzivára szoritkozott, a zászlóalj néhány ütközet után Krzyworowniéig huzódott vissza, majd pedig, mikor a légió az egész magyar-osztrák erővel egyesült, Zabien és Worochlán át Kőrösmezőre vonult vissza december 9-én.

E visszavonulás során Krzyworównie mellett történt a következő epizód. Hátvédként egy hegyszoros védelmére *Smosawinski* zászlóst rendelték ki a 4-ik század egy szakaszával, össze-vissza 30 embert. És noha az utánuk nyomuló oroszok két gépfegyverrel és négy ágyuval is rendelkeztek, a hős szakasz egy teljes napig birta tartani a szorost, annyira, hogy az oroszok már két napra rá sem mertek behatolni, pedig akkor a szakasz már két napi járó földre volt onnan.

December végén az oroszok Ökörmezőn át Munkács-felé próbáltak szerencsét. A hadvezetőség e szakasz védelmét a légionáriusokra bizta. Mikor Munkács lakóssága, amely már menekülni akart az oroszok elől, látta, hogy a légionáriusok védelmezik őket, kibékült a helyzettel és maradt. „Ez volt legszebb jutalmunk", mondotta ekkor a légió egyik tisztje.

Ökörmezőnél a következőképpen helyezkedtek el a csapatok. A centrumban a légionáriusok foglaltak állást *Zielinski* ezredes, s a magyar népfölkelők *Burggasser* tábornok vezetésével, a jobb szárnyon (Fenyves mellett) *Zaleski* kapitány a III-ik ezred IV-ik zászlóaljával, a balszárnyon pedig *Zegota-Januszajtis* őrnagy a II-ik ezred I-ső zászlóaljával.

December 20-án megkezdték a támadást a légionáriusok. A legfontosabb pont a balszárnyon volt, s ott fejlődött ki a legnagyobb harc. Zegota támadása sikerrel járt, s egész Fenyves-Csuszkáig nyomult előre, ahol az oroszok három ezredet (a 309, 310 és 312. számut) összpontositották ellene. Öt napig folyt a véres tusa. Eleinte gépfegyver és ágyu nélkül dolgoztak és mégis visszaverték az oroszok támadásait mikor pedig tüzérség jött a támogatásukra és gépfegyvereket is kaptak, rövidesen urai lettek a harctérnek.

Hőseink itt roppant szenvedtek az időjárástól; hó, eső, fagy, hózivatar egymást váltogatta; több embert vesztettek itt a rettentő hidegtől, mint az ellenség golyóitól.

Itt esett el többek közt *Dziubinski* és *Cieslinski*, a légió e két orosz-lengyelországi származásu kitünő tisztje.

E nehéz küzdelem során nagy kitüntetés érte a légionáriusokat. December 28-án a trónörökös, Károly Ferenc József kir. herceg látogatásával tisztelte meg őket. Történelmi pillanat volt ez. A harcvonalban Durski altábornagy jelentését fogadta, majd szemlét tartott a légión, megdicsérte kitünő állásukat és többet megszólitással tüntetett ki. Kérdezősködött egyik-másik légionárius családi viszonyai, tanulmányai felől, kezet fogott velük, végül pedig saját kezüleg tüzte mellére több kitüntetettnek a vitézségi érmet.

A szemle után a tüzérségi állások megtekintésére került a sor, ahol Zagórski kapitány, a légiók vezérkari főnöke robbanó srapnellek közepette kalauzolta a fenséges urat és megmutatta a pozíciókat, melyeket a légionáriusok öt napi harc után elfoglaltak.

Ez után még több órát töltött a harcvonalban. A főhadiszállásra visszatérve, a légió tisztjeinek körében ebédelt meg, ebéd után pedig Durski altábornagy előtt ő felsége a király megbizásából legfelsőbb elismerését és megelégedését nyilvánitotta ama szolgálatokért, miket a légió a harctéren teljesitett. Sötét este volt már, mire a fenséges ur eltávozott a légiók hadiszállásáról.

December 28-ika szép és emlékezetes napja a légiók történetének. Olyan személyiség ajkáról hangzott el az elismerés, aki legközelebb áll az uralkodóhoz.

Ámde nem ez volt az egyetlen eset, hogy a légiók legfelsőbb elismerésben részesültek. Már előzően történt, hogy ő

felsége a király Izabella kir. hercegnő előtt „hősöknek" aposztrofálta a légionáriusokat, miként a lapok jelentették. — Nemsokára pedig a trónörökös Krakó város polgármestere előtt és Frigyes kir. herceg, a hadsereg főparancsnoka Jaworski, a Legfelsőbb Nemzeti Bizottság elnöke előtt fejezte ki meleg elismerését.

E legfelsőbb elismerések, e dicséretek mindenkit meggyőzhetnek arról, hogy a légiók nem reklám-lármával, hanem vassal és vérrel szerzik hirnevüket, dicsőségüket.

Mikor a légió Őkörmező alatt küzdött, a Rafajlowa melletti állásokban csak két zászlóalj maradt az időközben alezredessé előlépett *Haller* József parancsnoksága alatt: a II-ik ezred IV-ik zászlóalja *Roja* őrnaggyal, s a III-ik ezred I-ső zászlóalja *Ferlecki* kapitánnyal, továbbá két ágyu a légió tüzérségéből és két gyorstüzelő ágyu a magyar-osztrák seregből. December 23-ikáig nyugalom volt. A 23-ikáról 24-ikére virradó éjszakán azonban erős orosz támadás következett. Az oroszok töltény hiányában szuronyt szegezve nagy csöndben Roja zászlóaljának mentek három oszlopban. A támadás oly erős volt, hogy egyszeribe elfoglalták a légió három védővonalát. Ekkor azonban a légió többi csapata is beleavatkozott a küzdelembe, ugyszintén a tüzérség is, s *Roja* őrnagy *Ferlecki* és *Minkiewicz* századosok vezetésével egymásután kizavarták az oroszokat az elfoglalt állásokból, ugy, hogy ezek utoljára is pánikszerü futásban kerestek menedéket. Veszteségük halottban és sebesültben több volt 400-nál, fogolyban pedig 150, mig a légiók 4 halottat és 18 sebesültet vesztettek.

A győzelem a légionáriusok hősi magatartásának, de első sorban a tisztek hidegvérének köszönhető, akik mindig az első vonalban harcoltak. Itt esett el *Weglowski* főhadnagy és sebesült meg a tizenhat éves, gimnazista-sorban levő *Cwiertinak* zászlós.

A légionáriusok nem sokáig maradtak állásaikban. Már 1915. január 10-én parancsot kaptak, hogy Bukovinába vonuljanak. Borsáról, az utolsó magyar vasuti állomásról szerpentin uton az 1413 méternyi Prielopon keresztül, hóviharban, fagyban eljutottak rendeltetésök helyére és 18-án már az ellenséggel szemben álltak.

A légió egy része Zegota-Januszajtis vezérlete alatt a Prislop-Kirlibaba országuttól jobbra haladt, a többi résznek Zielinski vezetése alatt a Kirlibaba-felé vivő országutat kellett

kierőszakolni. Ez az országut a helyzet kulcsa volt, a Magyarország és Bukovina közti forgalom ütőere. Ennek az utnak a birtokától függött Erdélynek, Báthory István hazájának megmentése az orosz betöréstől.

Öt napig tartó kemény harc kezdődött az országutért és magáért Kirlibabáért, mely harc január 22-én a légioáriusok teljes győzelmével végződött. Ez volt a legvéresebb csata, melyet a légiók Magyarországért vivtak. Öt napon át szünet, pihenés nélkül, hegyi állásokban, erdőben, fagyban, hóviharban küzdöttek. Öt napon át egy falat meleg étel nélkül küzdöttek, de győztek.

A csata igen nehezen indult, mert az oroszoknak a papfalvai sziklákon elfoglalt állásaik bevehetetleneknek tüntek fel. Január 19-én *Strz lecki* kapitány másfél századdal támadott. A hős fiuknak két méteres hóban kellett előrenyomulniok, mig végre rettentő rohammal, a szó szoros értelmében ököllel verték ki az ellenséget.

Mindamellett a légió kritikus helyzetbe jutott, mert az oroszok erősitéseket kaptak és erősen fenyegették a légióknak ezt a — már meglehetősen elgyöngült — frontját. És miként Krzywoploty mellett, itt is a tüzérség mentette meg őket a megsemmisüléstől. A légió III-ik ütege *Wojnar* hadnagy és *Bold* zászlós vezetése alatt fedett állásaiból kirontott a szabad mezőre és az ellenség ágyuzása dacára olyan gyilkos tüzet zuditott rá, hogy csakhamar visszahuzódni volt kénytelen.

Január 21-én érte el tetőpontját a csata, amikor a győzelem a mi javunkra billent. Még az nap a már emlitett Smorawinski zászlós szakasza bravuros támadással elfoglalta Papfalvát. A légió folytonos támadások közt előre nyomul, és az oroszok a január 21-ikéről 22-ikére virradó éjszakán pánikszerü futással otthagyják a harcteret. Ugy futottak, hogy január 22-ikén a légió őrjáratai Kirlibabától 10 kilométernyire keletre sem bukkantak ellenségre.

A kirlibabai csatában a légió minden csapata vitézül harcolt. Különösen *Wasowicz* ulánusai tüntették ki magukat; *Kaczkowski* őrmester egymaga 49 muszkát ejtett foglyul.

A légionáriusoknak az a szerencse jutott osztályrészül, hogy az uj magyar-osztrák offenziva első győzedelmes lépését ők tehették meg, Magyarországot védve az orosz inváziótól.

A légiók előtt mindenütt, ahol csak megfordultak, Oroszlengyelországban, Gácsországban, Magyarországon, Bukovinában, mindenütt csak az az egy cél lebegett: a lengyel nemzet dicsősége és szabadsága — miként a Pantyr-szorosban, a „Légiók utjá"-n állitott kereszt felirata mondja:

Mlodziezy polska, patrz na ten krzyz!
Legiony polskie dzwignely go w zwyz,
Przechodzac góry, doliny i waly
Do Ciebie Polsko i dla Twej chwaly!

(Lengyel ifjuság, tekints e keresztre!
A lengyel légiók emelték magasra
Hegyen, völgyön, sáncon át menve
Hozzád, ó Lengyelország, és a Te dicsőségedért!)

Magyarországon a légionáriusok egy második hazát találtak. Oly szives, meleg fogadtatásban eddig csak honfitársaiktól volt részük. Oly gondos ápolást, mint a milyenben a sebesültek és betegek részesültek, csak testvéri kéz, csak testvéri szeretet nyujthat. Akik visszatértek hazájukba, nem találtak szavakat hálájuk méltó kifejezésére. „Soha sem felejtjük ezt el a magyaroknak!" — mondogatták.

És a magyar sajtó! Nincs sajtó az egész világon, amely melegebben és annyi megértéssel irna Lengyelországról, a lengyelekről és különösen a légionáriusokról, mint a magyar sajtó. Mi, lengyelek, most amikor a külföldi sajtó vagy ellenségesen vagy ármányos célokat szolgálva, hazudozva ir rólunk, kétszeresen meg tudjuk becsülni igaz barátainkat, mert tudjuk, hogy amit rólunk Magyarországon irnak, igaz szivből fakad.

A mi fiaink.

A mi Magyarországon a huszár, az Lengyelországban az ulánus. a nemzet szeretett katonája. „Niemasz pana nad ulana" (Nincs különb legény az ulánusnál), mondja a lengyel nóta. Az ulánusok az ifjuság szine-virága, a nemzet büszkesége, dicsősége voltak mindig. És megmutatták ebben a háboruban is, hogy méltó utódai azoknak a dicső lengyel ulánusoknak, akik Somosierránál puszta karddal foglaltak el ágyuütegeket, s kik becsületet, dicsőséget szereztek nemzetüknek az egész világon. *Belina, Orlicz, Wasowicz, Brzezinski* ulánusaiban mintha csak a száz év előtti lengyel ulánusok keltek volna életre. Vitézi tetteikről dalok forognak közszájon, dalok, amelyek örök időkre őrzik dicsőségüket.

Hej, tam pod Warszawa
Modra Wisla plynie —
Szemrza fale — fale szemrza
Piosnki o Belinie.

Piosnki o Belinie
I jego ulanach —
Brzmij piosenko, ty ulanska,
Siej postrach w tyranach.

(Hej amott Varsó alatt
Folyik a kék Visztula —
Susognak a habok — a habok susognak
Dalt Belináról.

Dalt Belináról
És ulánusairól —
Zengjél te dal, te ulánus dal,
Kelts rémületet a tirannusokban.)

... És zeng az ulánus dal, s a régi dicsőség képei megelevenednek...

És tüzérségünk?... Szeptemberben, amikor a légiók régi hegyi ágyukat kaptak, senki sem hitte, hogy a tüzérség harcolni is fog. És mégis harcoltak velük. Szabad mezőn állitották fel ezeket a „kerekeken járó Werndl-puskákat", mint az elmult régi jó időkben, és már az első csata során megmutatták, hogy a jó katonák még az ócska fegyverekkel is tudnak győzni. *Brzora* kapitány tűzérsége ma már nagy hirnek örvend, s ez a hir juttatta a modern gyorstüzelő ágyukhoz...

Lovasságunkat és tüzérségünket a háboru teremtette meg, ellenben gyalogságunk a lövész-egyletek révén már a béke idején is volt. Bizonyára ezért oly kitünő a gyalogságunk, és ezért vannak olyan kitünően képzett tisztjei. *Zymirski, Smigly* (Rydz), *Bojarski* (Kuba) *Grudzinski, Roja, Zaleski, Zegota-Januszajtis* olyan zászlóaljparancsnokok és olyan tisztek, akik bármely hadseregnek becsületére válnának. Nagyobbára 23—28 éves emberek, és bizony nem egy közülök csak a háboru óta katona. Nemcsak tisztjei a légionáriusoknak ők, hanem bajtársai, akik, ha rohamra kerül a sor, mindig elül vannak. Miként száz év előtt, ma is az első a lengyel katona a szuronyrohamban...

...Hej, kto polak, na bagnety,
Zyj swobodo, Polsko syj!

(Hej, ki lengyel, szuronyt szegezz,
Élj szabadság, Lengyelhon élj!)

És a vezérek? Legelső vezérünk kétségen kivül *Pilsudski*, a légionáriusok bálványa, akiben elsőrendü katonai talentumot vetett felszinre a háboru. Mindjárt utána következik Durski altábornagy, aztán *Zielinski* ezredes, Krakó szülöttje, a 13-ik gyalogezred volt parancsnoka, és *Haller* József alezredes, volt magyar-osztrák tiszt és az ilyvói Sokol-egyesület lövészeinek parancsnoka, végül *Zagórski* kapitány, a légiók vezérkari főnöke, akinek atyja, az egykori lengyel szabadságharcos, halálos ágyán meghagyta, hogy tartsa szent kötelességének harcolni a moszkovita zsarnokság ellen...

Vajha e vezérek és csapatjaik megalapitói volnának a jövendő Lengyel hadseregnek!

Lengyelországban.

A Legfőbb Nemzeti Bizottság katonai osztálya, mely novemberben Krakóból Jablonkówba költözött, már január első napjaitól fogva az orosz-lengyelországi Slawkówban folytatta a légiók további szervezését. A toborzás gyorsan haladt, ugy, hogy az első pótzászlóalj csakhamar teljes volt, még pedig tisztán orosz-lengyelországi jelentkezőkből. Ez egyszersmind legfényesebb bizonyitéka annak, hogy az oroszországi lengyeleket éppen csak, hogy fel kell fegyverezni, hogy a cár hadserege ellen harcoljanak. A ki látta, milyen örömmel fogadták a légionáriusok a formaruhában, soha sem hiszi el, hogy Lengyelország orosz-barát lehessen. Ha akad is elvétve kislelkü, csüggeteg ember, — ugyan hol nem akad? — de maga a nép nem orosz-barát. Néhány orosz-barát politikus törekvése teljesen eredménytelen maradt. Magában Varsóban a milliós orosz hadsereg dacára is dolgozik a független lengyel pártok titkos „Konföderációja" Oroszország ellen. A nép lelke mélyéből gyülöli az oroszt és csak az alkalmat lesi, hogy megbosszulja a százéves rabigát. Mi, lengyelek, tisztában vagyunk azzal, hogy egyedül a magunk erejével nem birjuk lerázni a moszkovita jármot. A toborzás halad, a Bizottság katonai osztálya már Piotrkówba tette át székhelyét, ámde a mostani viszonyok között, mikor országunk teljesen fel van dulva, hadsereget teremteni a lehetetlenséggel határos. De végre is, a légiók nem a számokban rejlik. A légióknak azt kell bebizonyitani, hogy Lengyelország mint szabad nemzet él és életet érdemel. A légiók azt tanusitják, hogy a lengyel nemzetet érzelmei nem Oroszország, hanem Ausztria-Magyarország-felé vonják; hogy a lengyelek, még pedig az oroszországi lengyelek — mert hiszen

a légiók nagyobbára orosz-lengyelekből állanak, — nem Oroszországtól, hanem Ausztria-Magyarországtól remélik szabadságukat; hogy a lengyelek hálásak annak a monarchiának, mely elismerte nemzeti jogaikat és hálájuk jeléül a tizenhét éves fiukat küldik a zászlók alá akkor amikor minden hadköteles a közös hadseregben harcol.

A légiók célja az, hogy Orosz-Lengyelország kebeleztessék be a magyar-osztrák monarchiába. Élni és fejlődni akarunk Habsburg uralkodó alatt. Programunk nem áll üres szavakból, mely, ha teljesül, erősitése a monarchiának és első sorban Magyarországnak. Szabad és erős Lengyelország a legjobb védőbástyája Magyarországnak az orosszal szemben; a magyarok jogos politikai törekvései csak ugy érvényesülketnek, ha nem ellenség, hanem barátságos Lengyelország áll mögöttük, csak akkor nyilik meg előttük a Balkánra vivő fontos ut. A katolikus lengyelek közt a panszláv eszmék sohasem találtak talajra; történelmi hagyományai Lengyelországot mindig a panszláv és pravoszláv Oroszország, mint legnagyobb ellensége ellen forditották. És Lengyelország továbbra is hü marad hagyományaihoz. Lengyelországnak bekebelezése a monarchia panszláv-ellenes elemeinek megerősitését vonná maga után.

Magyarország és Lengyelország érdekei most ismét egyek. Biztosra vesszük, hogy Magyarország, amelynek nemcsak Bécsben, hanem Berlinben is nagy a befolyása, támogatni fogja nemzetünket, mely ereje végső megfeszitésével vér és könnyáztatta földje felszabaditásáért küzd. A szabad magyar nemzet támogatását kérjük e döntő pillanatban és a lengyelek „Istenére esküszünk, hogy rabok tovább nem leszünk!“

HELLER K. ÉS TÁRSA
BUDAPEST,
VIII., BEZERÉDI-UTCA 5. SZÁM
Telefon: „József" 22-37.